

درباره «ساجی» و روایت نسرين باقرزاده از خرمشهر

تنه به تنه رمان

حسن مجیدیان	
	
نویسنده	

چه اشکالی دارد آدم همان اول یادداشت باکمال صداقت لو بدهد می‌خواهد از کتاب «ساجی» سراسر تعریف کند و آن را سر دست بگیرد و به همه نشان دهد؟ بله، خاطرات خانم نسرين باقرزاده همسر شهيد بهمن باقری آن قدر ارزشمند است که نمی‌توان روی آن قیمت گذاشت. کتابی که خانم ضرابی‌زاده جفت و جور کرده ۱۷فصل خواندنی دارد که اگر با آن همراه شوی، می‌خندی و گریه می‌کنی و افتخار می‌کنی و شرمند می‌شوی و اوج و رشد هم پیدا می‌کنی. من کتاب ساجی را بیش از کتاب روایت و خاطره، کتابی تربیتی یافته‌م که به‌نوعی درمان دردهای خودساخته ماست؛ کتابی که فقط حال تو را خوش نمی‌کند بلکه دستت را می‌گیرد و راهت می‌اندازد.

نسرين و بهمن پسرعمو و دخترعمو هستند. خانواده اصیل و جنوبی آنها پرجمعیت است و شلوغ و پر از رفت و آمد و آداب و عادات خوب و زنده جنوبی. آدم‌های این کتاب کم نیستند. گاهی باید برگردی و از ابتدا یادآور شوی نام‌ها را تا یادت باشد تک‌تک این ایل و تبار پرجمعیت را. خرمشهر و آبادان در کتاب، از قبل انقلاب و از پالایشگاه و کارگران و مهندسان و تیپ و قیافه و عادات مردم و خوردنی‌ها و پوشیدنی‌ها و دیدنی‌ها و... خوب و زنده توصیف شده‌اند. صحنه‌ها واقعا زنده‌اند. مخصوصا با اوج‌گیری انقلاب و با آتش گرفتن سینما رکس آبادان. صحنه اجتماع مردم و تشییع شهید را خاکستون آبادان به عین‌ه مانند فیلم مستندی از جلوی چشمت می‌رود. همین زنده بودن تصاویر تا آخر کتاب همراهت می‌آید. صحنه عروسی‌ها، شادی فتح خرمشهر، بمباران خانه‌ها، مرگ ساجی و روز تدفین او، آمدن خبر بهمن و...

حتی وضع پاسداران و رزمندگان در میانه دوم جنگ و نزدیک به روزهای پایانی نبرد و نمایی از وضع خانوادگی آنها هم تا حدودی در کتاب روشن شده است. انسجام این خانواده پرجمعیت و رفت و آمد فراوان و پای کار بودن‌شان در غم و شادی عجیب و آموزنده و یادآور فرهنگ خوب همدلی و هم‌زیستی در دهه ۶۰ است.

کتاب حتی ابا ندارد که بگوید نسرين مذهبی نبوده و معنای ولایت و نفس اماره را نمی‌دانسته، رقص بندری بچه‌ها و شادی و رقص دوستان نسرين در عروسی را پنهان نمی‌کند و می‌خواهد جنوبی‌جماعت را با همان سر و وضع خودش نشان بدهد اما یادآور هم می‌شود که همان خرمشهری و آبادانی اهل بزم و شادی و تفریح، فدایی اسلام و مدافع خاک و وطن و عاشق امام‌خمین(ره) است. کتاب این چیزهای خوب است که نشان می‌دهد گاهی نسرين بانو تا سرحد باأس و خستگی و افسردگی می‌رود و برمی‌گردد. کتاب قشنگ

نشان می‌دهد که چه حجم عظیمی از درد و دربه‌دري و بزرگ کردن بچه‌ها و نبود شوهر و نانمی و دلهره و... روی دوش یک دختر جوان افتاده. کتاب اینها را به‌خوبی و گام به گام، شيرين و داستان‌وار و بی‌دست‌انداز و بی‌آنکه شعار قلمبه سر دهد، نشان می‌دهد! کتاب وجود یک رزمنده عاشق زن و بچه و شوق و ذوق او برای فرزندآوری و گریه‌های بی‌اختیار در غم از دست دادن فرزند را سانسور نمی‌کند. کتاب ساجی این چیزهایش خوب است و آيينه‌ای تمام‌نماست از آنچه بين نسرين و بهمن گذشته اما خانم باقرزاده از روز عروسی و با شروع جنگ و سير حوادث بی‌شماری که در مدتی کم حادث می‌شود قد می‌کشد و در سیری کوتاه اما شگفت، آن دخترکم طاق‌ت جنوبی تبدیل می‌شود به نخلی تنآور و پرتمر. کتاب خوب ساجی که حاصل تلاش ستودنی خانم ضرابی‌زاده است، تنه به تنه رمان می‌زند، متنی روان، توصیفاتی عالی و زنده، پرداخت به جزئیات لازم و شرح خوب حالات و درونیات راوی به‌مدد واژه‌ها و کلمات و... کتاب رادر میان نظایر خودش ممتاز کرده است. آن حرف اول را دوباره تکرار کنم که امثال این کتاب را باید سر دست گرفت و به همگان معرفی کرد. حیف است بانوان این سرزمین و دختران این آب و خاک، چنین کتاب‌هایی را نبینند.

در آخر این‌که چه چقدر خرمشهر و آبادان مظلوم واقع شدند، چقدر مردمان آنجا لطمه و مصیبت دیدند. چه جوان‌ها که شهید شدند. چه آرزوها که خاک شدند و... ساجی باعث می‌شود اینها از یادمان نرود.

با همکاری فدراسیون کشتی و انتشارات شهید کاظمی، پویش مطالعاتی «دایره طلایی» با محوریت کتاب «میاندار گود آب و آتش» برگزار شد. فدراسیون کشتی جمهوری اسلامی ایران همراه انتشارات شهید کاظمی، پویش مطالعاتی ملی دایره طلایی با محوریت کتاب میاندار گود آب و آتش را از ۲۷ مهرماه ۱۴۰۴ آغاز کرد. این پویش تا پایان آذر ماه ادامه خواهد داشت و فرصتی است

میثم رشیدی مهرآبادی	
	
دبیر	
قفسه کتاب	

این سؤال همواره در ذهن کتابخوانان و کتابخوانان وجود دارد که چرا نویسندگان ایران و جهان به فَنای پاییزی در آثارشان گرایش دارند؟ پاییز، بیش از دیگر فصل‌ها در ادبیات جهان و ایران جایگاه ویژه‌ای دارد. این فصل با ویژگی‌های بصری، احساسی و نمادین خود، به نویسندگان بستری غنی برای خلق داستان‌هایی عمیق، تأمل‌برانگیز و چندلایه ارائه می‌دهد. در این یادداشت به بررسی دلایل گرایش داستان‌نویسان ایرانی و جهانی به انتخاب فضای پاییزی در آثارشان می‌پردازیم و این موضوع را از منظرهای مختلف بررسی می‌کنیم.

زیبایی بصری و شاعرانگی پاییز

پاییز با رنگ‌های گرم و متنوع‌ش، از نارنجی و قرمز گرفته تا زرد و قهوه‌ای، منظره‌ای خلق می‌کند که به خودی خود شاعرانه و الهام‌بخش است؛ برگ‌ریزان، آسمان خاکستری و نسیم خنک پاییزی تصاویری زنده و ملموس در ذهن خواننده ایجاد می‌کند. نویسندگان ایرانی مانند عباس معروفی در سمفونی مرگ‌ان از این تصاویر برای خلق فضایی استفاده می‌کنند که هم نوستالژیک است و هم غم‌انگیز. در ادبیات جهانی نیز نویسندگانی مانند جین آستین در ترغیب با امیلی برونته در بلندی‌های بادگیر از مناظر پاییزی برای تقویت حس وحال داستان بهره برده‌اند. این زیبایی بصری به نویسندگان اجازه می‌دهد بدون نیاز به توضیحات طولانی، فضایی تأثیرگذار خلق کنند که خواننده را در داستان غرق می‌کند.

نمادگرایی و معنای عمیق پاییز

پاییز به عنوان فصلی که بین تابستان پرشور و زمستان سرد قرار دارد، اغلب نماد گذار، پایان و تحول است. این فصل به‌طور طبیعی با مفاهیمی مانند مرگ، پیری و نوستالژی‌گره خورده است. در ادبیات ایران، صادق هدایت در بوف کور از فضای پاییزی برای نشان دادن انزوا و فروپاشی روانی شخصیت‌ها استفاده می‌کند. در سطح جهانی، رمان‌هایی مانند راز تاریخ از دانا تارت با استفاده از فضای پاییزی، حس گذرا بودن زمان و شکنندگی زندگی را منتقل می‌کند. پاییز به نویسندگان این امکان را می‌دهد که به‌صورت غیرمستقیم، مفاهیم عمیق فلسفی و روان‌شناختی را به داستان خود تزریق کنند.

حال‌وهوای احساسی و نوستالژیک

پاییز به دلیل ویژگی‌هایش، مانند کوتاه شدن روزها و خنک شدن هوا، اغلب با حس نوستالژی، غم شیرین و درون‌گرایی همراه است. این حال‌وهوا برای نویسندگان ایرانی به‌ویژه در آثار معاصر می‌ماند پاییز فصل آخر سال است از نسیم مرغشی، بستری مناسب برای کاوش در روابط انسانی، از دست دادن و خاطرات گذشته فراهم می‌کند. در ادبیات جهانی نیز آثاری مانند شب‌های سیرک از ارین مورگسترن از این حس‌وحال برای خلق داستان‌هایی عاشقانه و مرموز استفاده می‌کند. پاییز به نویسندگان کمک می‌کند تا

پیشنهاد ویژه

با همکاری فدراسیون کشتی و انتشارات شهید کاظمی، پویش مطالعاتی «دایره طلایی» با محوریت کتاب «میاندار گود آب و آتش» برگزار شد. فدراسیون کشتی جمهوری اسلامی ایران همراه انتشارات شهید کاظمی، پویش مطالعاتی ملی دایره طلایی با محوریت کتاب میاندار گود آب و آتش را از ۲۷ مهرماه ۱۴۰۴ آغاز کرد. این پویش تا پایان آذر ماه ادامه خواهد داشت و فرصتی است

برای عموم مردم، به‌ویژه جوانان و ورزشکاران تا با مطالعه این اثر، با دوران نوجوانی و جوانی شهید همدانی از تولد در سال ۱۳۲۹ تا پیروزی انقلاب اسلامی در ۱۳۵۷ آشنا شوند. کتاب میاندار گود آب و آتش اثر حمید حسام، روایتی داستانی و مستند از زندگی شهید همدانی است. این اثر که اخیراً در محل فدراسیون کشتی رونمایی شد، قصه رشد یک پسریتیم در دل رنج و سختی، ورود به

جادوی پاییز در ادبیات

در ششمین روز از دومین ماه پاییز، رد این فصل زیبا و خاطره‌انگیز را در داستان‌های ایر

تعادل بین واقعیت و تخیل

پاییز به دلیل ویژگی‌های دوگانه‌اش (زیبایی و غم، گرما و سرما)، به نویسندگان اجازه می‌دهد میان واقعیت و تخیل تعادل برقرار کنند. در داستان‌های ایرانی مانند پسره زیر درختان تاغ از علی اکبر حیدری، پاییز به‌عنوان پس‌زمینه‌ای واقعی اما شاعرانه که داستان را به دنیای تخیل نزدیک‌تر می‌کند. در ادبیات جهانی، مسابقات اسکوربیو از مگی استیف‌ویتز از این ویژگی برای خلق جهانی استفاده می‌کند که در آن واقعیت و جادو درهم تنیده‌اند.

گرایش نویسندگان ایرانی و جهانی به فضای پاییزی در داستان‌های‌شان ریشه در ویژگی‌های چندگانه این فصل دارد؛ زیبایی بصری، نمادگرایی عمیق، حال‌وهوای احساسی، انعطاف‌پذیری در ژانرها، ارتباط فرهنگی، تأثیر روان‌شناختی و توانایی خلق تعادل میان واقعیت و تخیل. پاییز به نویسندگان بستری غنی ارائه می‌دهد تا داستان‌هایی خلق کنند که نه فقط خواننده را سرگرم می‌کنند، بلکه او را به تأمل در زندگی، زمان و هویت دعوت می‌کنند. این ویژگی‌ها باعث شده که پاییز چه در آثار کلاسیک و چه در داستان‌های معاصر، به یکی از محبوب‌ترین

مانندگذر زمان و چرخه زندگی پیوند عمیقی دارد. نویسندگان ایرانی مانند گلی‌تقی و در جایی دیگر هوشنگ مرادی‌کرمانی در ته‌خیار از این ارتباط فرهنگی برای خلق داستان‌هایی استفاده می‌کنند که با مخاطب ایرانی همذات‌پنداری عمیقی ایجاد می‌کند. پاییز در این آثار نه فقط یک فصل، بلکه نمادی از فرهنگ، سنت و هویت ایرانی است که با تصاویر آشنایی مانند برگ‌ریزان حیطاه‌های قدیمی و صدای خش‌خش برگ‌ها تقویت می‌شود.

تأثیر روان‌شناختی بر خواننده

پاییز به دلیل تغییرات جوی و کوتاه شدن روزها، تأثیر روان‌شناختی خاصی بر انسان دارد. این فصل می‌تواند حس مالیخولیا یا تأمل را در خواننده برانگیزد و نویسندگان از این ویژگی برای تقویت تأثیر احساسی داستان‌های‌شان استفاده می‌کنند. در آثاری مانند ملکان عذاب از ابوتراب خسروی، فضای پاییزی به شخصیت‌ها و خوانندگان حس گذر زمان و شکنندگی زندگی را القا می‌کند. در ادبیات جهانی نیز رمان‌هایی مانند چیزی شیرین‌ای سو می‌آید از ری بردبری از این تأثیر روان‌شناختی برای خلق حس تعلیق و ترس استفاده می‌کند.

استعداد دارم که چشم و چراغ آینده این کشورند.»

ارشدی در پایان با قدردانی از مهمانان و پژوهشگران حاضر در مراسم رونمایی کتاب «ماندگار یک نام» تصریح کرد: «حسین علی البرز نه تنها واقف‌دارایی‌های خویش، بلکه واقف‌اندیشه و امید بود. اندیشه‌ای که الهام‌بخش نسلی تازه از واقفان علمی در ایران شده است. امروز نام او تنها بر پیشانی یک جایزه علمی نیست، بلکه در دل هزاران جوانی است که با انگیزه‌ای پاک در مسیر علم و خدمت گام برمی‌دارند.»

تاریخ، بزرگ‌ترین شاهد است

در بخش دیگری از مراسم، مرضیه نظرو، نویسنده کتاب بر بلندای البرز، با اشاره به جایگاه والای مرحوم البرز گفت: آقای البرز با سنت حسنه وقف همواره زنده می‌ماند، وی افزود: کار من نوشتن است و در این کتاب کوشیده‌ام چهره‌ای فرهنگی، انسانی و جاودانه از مردی را روایت کنم که سرمایه‌مادی خود را صرف بنیان فرهنگی کرد که تا نام ایران و ایرانی در جهان بدرخشد. نظرو سپس بخشی از مقدمه کتاب را برای حاضران قرائت کرد و گفت: زمین در چرخش مدام خود، میزبان جان‌های بسیاری است. میلیاردها نفر بر این صفحه خاکی قدم گذاشته و هر یک به فراخور حال و مقام نشانی به جا گذاشته‌اند. تاریخ، بزرگ‌ترین شاهد است که تنها نشان‌هایی ماندگار خواهند شد که پیوندی ناگسستنی با فطرت و طبیعت حقیقی بشر داشته باشد؛

نیکی، گذشت، سخاوت، مهربانی و فروتنی و انفاق تنها گوشه‌ای از این ماندنی‌های اصیل است که نام‌ها را در یادها زنده نگه می‌دارد. نظرو افزود: آنچه ما را به نوشتن این سطور کشاند، بلندنظری مردی است که با پیش‌بینی عمیق، ثروت خود را در رود جاری وقف نهاد تا

احساسات پیچیده شخصیت‌ها را با ظرافت به تصویر بکشند و خواننده را به تأمل در زندگی و گذشته خود دعوت کنند.

انعطاف‌پذیری در ژانرهای مختلف

فضای پاییزی به‌دلیل تنوع احساسی و بصری‌اش، در ژانرهای مختلف ادبی کاربرد دارد. در داستان‌های عاشقانه، پاییز می‌تواند فضایی رمانتیک و شکننده خلق کند، همان‌طور که در چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم از زویا پیرزاد دیده می‌شود. در داستان‌های ترسناک یا گوتیک مانند دراکولا از برام استوکر، پاییز با تاریکی زودرس و مه‌آلودگی‌اش به ایجاد حس تعلیق کمک می‌کند. در ادبیات معاصر ایران، نویسندگان جوان‌تر مانند یوسف علیخانی در خاما از پاییز برای خلق فضایی استفاده می‌کند که هم عاشقانه است و هم مرموز. این انعطاف‌پذیری، پاییز را به انتخابی ایده‌آل برای نویسندگان با سبک‌های متنوع تبدیل کرده است.

ارتباط فرهنگی و بومی در ایران

در فرهنگ ایرانی، پاییز با آیین‌هایی مانند شب یلدا و مفاهیمی

سازمان یافته در ایران هنوز شکل نگرفته بود، با نگاهی آینده‌نگر بنیاد فرهنگی البرز را بنیان گذاشت و همه‌داریی خود را وقف ترویج علم و فرهنگ کرد. هدف این بنیاد از ابتدا، تجلیل از مقام علمی و تشویق دانشمندان، پژوهشگران، دانشجویان و دانش‌آموزان مستعد کشور بود.»

ارشدی ادامه داد: «زنه‌یاد البرز با تأسیس جایزه البرز، بنایی ماندگار برپا کرد؛ بنایی که نه از سنگ و سیمان بلکه از عشق به علم و انسان ساخته شد. او باور داشت که کشوری که از دانشمندانش قدردانی نکند، از آینده خود غافل است. از همین رو، جایزه البرز امروز به عنوان قدیمی‌ترین و معتبرترین جایزه علمی کشور، به «نویل ایرانی» شهرت یافته است.»

مدیرعامل بنیاد فرهنگی البرز افزود: «در بیش از شش دهه، بیش از ۶۰۰۰ نفر از برگزیدگان علمی کشور، از دانش‌آموزان و دانشجویان تا پژوهشگران و علمای حوزه‌ی، مورد تقدیر این بنیاد قرار گرفته‌اند. هر دوره اهدای جایزه البرز، در حقیقت تجدید بی‌پیمانی است با آرمان واقف آن؛ آرمان پرورش استعداد ایرانی و پاسداشت مقام علم و انسانیت.» وی در ادامه به بخشی از سخنان ماندگار حسین علی البرز اشاره کرد و گفت: «او گفته بود: تصمیم گرفتم ثروتم را به جای آن‌که در اختیار بازماندگان خویش قرار دهم، تمامی را اختیار فرزندان وطن بگذارم، زیرا آنان را نیز فرزندان خود می‌دانم. اکنون با تأسیس این بنیاد، صدها فرزند با

بر ۱۰هزار میلیارد تومان باشد. یکی از پسرانش، جوانی بسیار شاداب، باهوش، دقیق، با ذکاوت، قدبلند و رشید بود. گفتم پسرانت مشکلی ندارند؟ جواب داد پسرانم با من همراه‌اند! تا برای تبلیغ دین- قرآن و خدمت به محرومان و برای فعالیت‌های دانش‌بنیان کارخانه‌مان را واقف کنیم- گفتم اگر پشیمان شدی بگو اما جواب داد: اتفاقاً امروز راحت‌ترین روز عمر من است، خیلی راحت و روان هستم! رئیس سازمان اوقاف و امور خیریه کشور در نهایت گفت: بله، کسی که با خدا معامله می‌کند، می‌ماند؛ و آن‌که با خدا معامله نکند، می‌رود. البته هرکسی توان این کار را ندارد، باید خدابه او توفیق دهد.

سال‌ها پس از او نیز روشنی ببخشد و جان‌های بسیاری را زنده کند. حسینعلی البرز مردی بود که از زمانه خود پیشی گرفت و سرمایه‌مادی‌اش را صرف بنیادی فرهنگی کرد که تا نام ایران و ایرانی در جهان بدرخشد.

مرحوم البرز اجازه نداد استعدادها از بین بروند

مدیرکل دفتر الگوسازی و تکریم نخبگان بنیاد ملی نخبگان نیز با اشاره به جایگاه علمی و نیکوکارانه این خیر نامدار، به بیان نکاتی درباره مفهوم علم و نبوغ پرداخت. محسن شاه‌رضایی در بخشی از سخنان خود گفت: «دو مفهوم ریاضی بسیار ساده است؛ دو عدد، دو کمیت. اما تفاوت دانشمند در این است که یکی از این مفاهیم قابل اندازه‌گیری است و دیگری بی‌انتها. مثلاً سن انسان را می‌توان شمرد اما

